

Riksdagen kan tillsätta tillfälliga u. Ett tillfälligt utskott mandatid fortgår tills det har fullgjort sin uppgift.

Stora utskottet har 25 medlemmar och 13 ersättare. De permanenta fackutskotten har 17 medlemmar och 9 ersättare, finansutskottet dock 21 medlemmar och 19 ersättare.

Riksdagen beslutar om antalet medlemmar och ersättare i ett tillfälligt u. Vid behov kan riksdagen besluta öka antalet ersättare i stora utskottet eller antalet medlemmar eller ersättare i något annat u. på framställning av respektive u. – Beträffande ministerutskottet, se ▶ statsrådet. (T. Försten, Valiokuntapapelri eduskunnassa: valiokuntajäsenyydet 1945–2002, 2005)

**Utställningen för arbetarskydd** (Työsuojelunäytely), Tfirs, utställnings- och informationscentral, underlyder social- och hälsovårdsministeriet. U:s föregångare grundades 1909 av Vera ▶ Hjelt och övertog en del av det 1918 nedlagda hygieniska museets (gr. 1895) samlingar. Utställningen verkade först enligt senatens, senare statsrådets instruktion fram till 1944, varefter en förordning om u. utfärdades. U. arbetade som ett slags socialmuseum i Hfirs fram till 1973, då utställningen nedlades. Samlingarna spreds därefter åt olika håll, arbetarskyddsmaterialet flyttades till Tfirs sistnämnda år genom grundandet av dåvarande *Arbetarskyddsstyrelsen*. Där öppnades U. snart på nytt som renodlad arbetarskyddsutställning och är sedan 1979 inhyst i statens kanslihus. Sedan Arbetarskyddsstyrelsen lagts ned 1993 övergick utställningen först till arbetsministeriets arbetarskyddsavdelning, därefter 1997 till social- och hälsovårdsministeriets motsvarande avdelning. Sedan 1999 är utställningen en del av arbetarskyddsdistriktets förvaltning och utgör en nationell enhet placerad i Tavastlands arbetarskyddsdistrikt. Utställningen indelas i olika områden, bl.a. för ergonomi, psykisk hälsa och EU-lagstiftningen inom sektorn.

**utsökning**, förfarande varigenom domen i ett civilrättsligt mål bringas i verkställighet genom exekutiv myndighets försorg. Bestämmelser om u. finns främst i 1895 års utsökningslag (med större ändringar bl.a. 1929, 1961, 1973, 1984, 1996, 2003 o. 2006). Den viktigaste formen av verkställighet är *utmätning*, varmed förstås en tvångsåtgärd, varigenom egendom fräntas ägaren för att användas till betalning av skuld, som har fastslagits genom dom eller utslag i rätten. Den utmäta egendomen säljs därefter på offentlig auktion för att borgenären skall få betalning för sin fordran. Borgenären kan även till skydd för sin rätt anhålla om säkringsåtgärd som den exekutiva myndigheten kan vidta utan att dom föreligger, t.ex. *kvartad*, innebärande att viss lös egendom undandras ägarens förfoganderätt, eller *skingringsförbud*, d.v.s. att viss egendom, fast eller lös, sätts under förbud att säljas eller skingras.

Den högsta ledningen för utsökningsväsendet ankommer på justitieministeriet. Regional myndighet är länsstyrelserna, medan det lokala utsökningsväsendet är ordnat häradsvis. Utsökningsärendena handhas av häradernas exekutionsverk eller häradsämbe-tenas exekutionsavdelningar, vilka förestås av en *häradsfogde*, i vissa fall av en ▶ länsman.

**uttal.** a) *Finskt uttal.* Ett utmärkande drag för finskan är att skriften är fonematisk, d.v.s. direkt motsvarar ljudstrukturen. Det innebär bl.a. att ett och samma språkljud alltid motsvaras av en och samma bokstav (med undantag av *ng*-ljudet som skrivs *ng* mellan vokaler) och att långa vokaler och konsonanter är dubbeltecknade i skrift.

Tryckaccenten i finskan ligger alltid på ordets första stavelse, också i främmande ord som *ahateeminen*, *banaani*. Kvantiteten (ljudlängden) är inte liksom i bl.a. svenskan förbunden med tryckaccenten. Betonade stavelser kan innehålla enbart korta ljud (*mennen*), och långa ljud kan förekomma lika väl i obetonade som i betonade stavelser (*menkäämmä*, *veneessään*). Följande ord och ordformer skiljer sig såhunda från varandra bara i fråga om kvantiteten: *tule*, *tuule*, *tulle*, *tuule*, *tuulle*, *tuulee*, *tullee*, *tuullee*. Också vid vissa konsonantkombinationer förekommer kvantitetskontrast, t.ex. *kansa-kanssa*, *tukaa-tukkaa*. Skillnaden mellan korta och långa ljud är mycket markant.

I gengäld har finskan en relativt begränsad uppsättning vokaler och konsonanter. Vokalerna är åtta: *a*, *e*, *i*, *o* (= sv. *ä*), *u* (= sv. *ö*), *y*, *ä* och *ö*. I genuina finska ord förekommer bara tretton konsonantfonem: *d* (främst i böjningsformer), *h*, *j*, *k*, *l*, *m*, *n*, *ng*, *p*, *r*, *s*, *t* och *v*. I främmande ord används också *b*, *g* och *f* samt *d* i oböjda former: *banaani*, *diplomaatti*, *gladiaattori*, *farnari*. Även *sje*-ljud förekommer i ett fåtal lånord och tecknas då *š*, t.ex. *šakki*.

Vokalkvaliteten är oberoende av kvantiteten och tryckaccenten. Finskans *a* motsvarar ungefär ett tyskt *a* (något mörkare än kort svenskt *a* i *tall*). Vokalerna *e*, *ö* och *o* är framför allt som långa öppnare än motsvarande vokaler i svenskan, och *ö* har inte som i svenskan en öppnare variant framför *r*. Finskans *ä* är i alla ställningar öppet som i det svenska ordet *här*.

Typiskt för finskan är ett stort antal diftonger som i *sauna*, *leikki*, *tie*, *poika*, *joulu*, *Suomi*. Över huvud dominerar vokaliska element på bekostnad av konsonanter (*tietyö*).

Den s.k. vokalharmonin innebär att de främre vokaler *ä*, *y* och *ö* inte i ett icke-sammansatt ord kan kombineras med de bakre vokaler *a*, *u* och *o*. Jfr *rasitus*, *rasittamaton*, *käsitys*, *käsittämätön*.

De flesta konsonanter uttalas ungefär som i svenskan. Undantagen är framför allt *k*, *p* och *t* som uttalas svagare och utan aspiration, samt *s* som uttalas som ett mellanting mellan

svenskans *s* och två eller flera *k*, malt inte i initiala *ranta* och sv. *str*.

Den finska *s* som relativt mörk svenskan och n.

b) *Finlandssvenskt uttal.* Ett utmärkande drag som tydligt skiljer från rikssvenskt uttal visar att en *s* i Finland. Ett utmärkande drag som tydligt skiljer från svenskt uttal är knappast någon *s* som söker anpassa sig till finska *s* i fråga om *s*.

Den mest påtagliga skillnaden mellan landssvenskt och finlandssvenskt uttal är dantaget av *d* i motsatsen mellan *d* och *t* i *and* resp. *än* är annorlunda skrivna som *m* i svenska. Orsakerna till detta är främst påverkan av finska uttal. I fråga om *d* kan det vara inte heller i slutet av ordet *and* resp. *än* finns en *d* i fråga om *d*.

Också i fråga om *d* finns en *d* i fråga om *d*. Den mest påtagliga skillnaden mellan landssvenskt och finlandssvenskt uttal är dantaget av *d* i motsatsen mellan *d* och *t* i *and* resp. *än* är annorlunda skrivna som *m* i svenska. Orsakerna till detta är främst påverkan av finska uttal. I fråga om *d* kan det vara inte heller i slutet av ordet *and* resp. *än* finns en *d* i fråga om *d*.

Uppsättningen av konsonanter är densamma i rikssvenskan, finlandssvenskan och finskan. Om de enskilda konsonanterna i fråga om *d* och *t* i *and* resp. *än* finns en *d* i fråga om *d*.

Vokalerna i finskan är densamma i rikssvenskan, finlandssvenskan och finskan. Om de enskilda vokalerna i fråga om *d* och *t* i *and* resp. *än* finns en *d* i fråga om *d*.

utsöknings-  
ministeriet. Re-  
sulterna, medan  
det är ordnat hä-  
andhas av hä-  
er häradsämbe-  
t, vilka förestä-  
en ►länsman.  
skande drag för  
ematisk, d.v.s. di-  
en. Det innebär  
kljud alltid mot-  
tav (med undan-  
mellan vokaler.  
konsonanter är dub-

gger alltid på or-  
främmande ord  
kvantiteten (jua-  
la, svenskan fin-  
n. Betonade sta-  
rt korta ljud (me-  
ekomma lika vil-  
e stavelser (man-  
nde ord och ord-  
rån varandra han-  
e, tuule, tulle, tuule.  
e. Också vid vissa  
förekommer kvant-  
kansa, tulkaa-tulka-  
rta och långa ljud

relativt begränsad  
konsonanter. Voka-  
l), u (= sv. o), y ä  
d förekommer ha-  
m: d (främst i böj-  
ng, p, r, s, t och n.  
ls också b, g och /  
anaani, diplomatti.  
n sjeljud förekom-  
tecknas då ä, t, x.

roende av kvantite-  
inskans a motsvarar  
ot mörkare än kort-  
a, ö och o är fram-  
are än motsvarande  
har inte som i svens-  
framför r. Finskans ä  
et som i det svenska

tt stort antal diftong-  
e, poika, joulu, Saun-  
vokaliska element på  
ier (tietyö).

onin innebär att de  
h ö inte i ett icke-sam-  
ineras med de bakre  
r rasisus, rasisannus.

r uttalas ungefär som  
n är framför allt k, p  
e och utan aspiration.  
ett mellanting mellan

svenskans s och sjeljud. Kombinationer av  
två eller flera konsonanter förekommer nor-  
malt inte i initial och final ställning, jfr fi-  
nanta och sv. strand.

Den finska satsmelodin kan karakteriseras  
som relativt monoton jämfört med t.ex. rikss-  
svenskan och norskan. (FK)

b) *Finlandssvenskt uttal.* U. är utan tvivel det  
drag som tydligast skiljer finlandssvenskan  
från rikssvenskan och som ofta omedelbart  
visar att en svensktalande person hör hemma  
i Finland. Ett vårdat finlandssvenskt u. be-  
trakts också som en fullt accepterad variant  
av svenskt riksspråksuttal, och det händer  
knappast någonsin att en finlandssvensk för-  
söker anpassa sitt u. efter det rikssvenska an-  
mat än i fråga om vissa detaljer.

Den mest påfallande skillnaden mellan fin-  
landssvenskt och rikssvenskt u. gäller intona-  
tionen. Finlandssvenskan saknar – med un-  
dantag av dialekterna i västligaste Nyland –  
motsatsen mellan akut och grav accent (an-  
den av *and* respektive *ande*). Också satsmelo-  
din är annorlunda och kan allmänt taget be-  
skrivas som mer monoton än den rikssven-  
ska. Orsakerna till dessa skillnader är sanno-  
likt främst påverkan från finskan, men samti-  
digt kan det vara fråga om utkantsfenomen:  
inte heller isländskan och färöiskan har be-  
varat accentmotsättningen.

Också i fråga om kvantiteten (ljudläng-  
den) finns en avgörande skillnad mellan fin-  
landssvenskan och rikssvenskan, nämligen fö-  
rekomsten av s.k. kortstavigt uttal (kort vokal  
+ kort konsonant i tryckstark stavelse). Den  
icke-dialektala finlandssvenskan följer visser-  
ligen i huvudsak de kvantitetsregler som gäl-  
ler i modern svenska, men det finns ändå ett  
rätt stort antal ord och ordtyper som åtmins-  
tione i vardagligt tal uttalas kortstavigt. Hit  
hör bl.a. ord som normalt är obetonade i sat-  
sen, t.ex. prepositioner och pronomen (*före*,  
*genom*, *över*, även i sammansättningar som *fö-  
ntag*, *genomföra*), vidare många typer av främ-  
mande ord (*foto*, *kamera*, *kilo*, *stereo*) och ord i  
vilka det har skett en förskjutning av trycket  
från en senare stavelse till den första (*decili-  
ter*, *effektiv*, *skomakare*, *tobak*). Dessutom utta-  
las många ortnamn kortstavigt (*Bågaskär*, *Ha-  
naholmen*, *Hyyvinge*, *Kimmo*, *Tavastland*). Kort-  
stavigt u. undviks ofta i mer formell stil, utom  
i fråga om flertalet ortnamn.

Uppsättningen av vokaler och konsonan-  
ter är densamma i finlandssvenskan som i  
rikssvenskan, men skillnader föreligger i frå-  
ga om de enskilda språkljudens kvalitet och i  
viss mån i fråga om deras förekomst i enskil-  
da ord.

Vokalerna *a* och *u* har i finlandssvenskan  
samma kvalitet som långa och som korta. Fin-  
landssvenskans *a* påminner närmast om tys-  
kans och finskans, medan *u* är en sluten mel-  
lankvokal som är snarlik norskans *u* eller slut-  
vokalen i eng. *view*. Liksom i gammal Stock-  
holmssvenska har *e* och *ä* i de flesta varianter

av finlandssvenska sammanfallit i alla ställ-  
ningar, utom när vokalen är lång och följs av  
*r*. Man skiljer alltså inte i uttalet mellan *veva*  
och *väva*, *sett* och *sätt*.

En hel del ord framför allt av främmande  
ursprung har i finlandssvenskan vanligen u.  
med långt *o* där rikssvenskan har långt *å*. Hit  
hör t.ex. *dov*, *kupol*, *logisk*, *pedagog*, *symbol* och  
*telefon*. U. med *o* återspeglar i många fall ett  
äldre svenskt u.

De tonlösa klusilerna *k*, *p* och *t* är helt eller  
delvis oaspirerade, sannolikt beroende på  
finskt inflytande. Sjeljudet uttalas längre  
fram än i rikssvenskan och utan läpprund-  
ning, och många rikssvenskar tycker därför  
att det liknar det rikssvenska *tjel*-ljudet. I det  
finlandssvenska *tjel*-ljudet hörs ett tydligt *t*-för-  
slag, och det är alltså i princip samma affrika-  
ta som i eng. *church*. Finlandssvenskan har  
klusilt *k* i många ord där rikssvenskan ofta  
har *tjel*-ljud, t.ex. *arkitekt*, *keramik*, *kilo* och *kiosk*.

En ålderdomlighet är att många varianter  
av finlandssvenska har bevarat *d* framför *j* i u.  
av t.ex. *djup* och *djurn*. Likaså bevaras det  
skriftenliga u. av *r* + dental i ord som *bord*,  
*skjorta* och *fors*, och dessa ljud smälter alltså  
inte ihop till en supradental. (Svensk uttals-  
ordlista, 1994) (M-I R)

Uttalet av några finlandssvenska efternamn:  
*Allardt* 'allart, *Aschan* as'kan, *Boucht* bukt,  
*Carpelan* 'karpelan, *Creutz* kröjts, *Durchman*  
'durkman, *Ehrensward* 'ärensward, *Ehnrooth*  
'ärno:t, *Ehrstedt* 'erstet, *Enckell* 'enkel, *Fazer*  
'fatsär, *Freudenthal* 'fröjdenthal, *von Koskull*  
fån'koskul, *Laurent* lå'rang, *Matvejev* mat'vej-  
jef, *Mechelin* meke'län, *Nikolajeff* niká'lajef,  
*Olsoni* äl'soni, *Ramm-Schmidt* 'rammšmit,  
*Rothkirch* 'rotkir, *Schauman* 'šaman, *Schröder*  
'šrödär, *Sinebrychhoff* sine'brykkáf, *Taucher*  
tauchär, *von Veh* fån'fe:, *Wichman* 'vičman  
(tyskt *ich*-ljud), *von Wright* fån'vrikt, *Zilliacus*  
sil'jakkus.

uttaxeringsprocent, ►beskattningsprocent.

utter ■ (*Lutra lutra*), mårddjur, som är anpas-  
sat till liv i vatten. U. förekommer inom hela

utter. Uttern har en  
långsträckt kropp  
med korta ben. Den  
äker ofta kana i snön  
på vintern, vilket man  
tidigare tolkat som  
lek. Numera miss-  
tänker man att det har  
att göra med utterns  
vana att doftmarkera  
sitt revir.

